

Wstęp

Obecny poziom życia, zmieniająca się rzeczywistość społeczno-polityczna, tempo rozwoju cywilizacji stawiają przed człowiekiem nowe wyzwania. Sprostać nowym wymaganiom może osoba wykształcona, wyposażona w odpowiednią wiedzę i umiejętności. To wymaga określonej zmiany w polskim systemie oświaty, spojrzenia szerokiego i perspektywicznego. Kształcenia uczniów świadomych zmian, którzy będą mogli sprostać nowym wyzwaniom czasu, przygotowanych do odgrywania nowych ról w dorosłym życiu.

Zdaniem K. Przyszczyrkowskiego edukacja powinna „prowadzić do kształtowania zdolności bycia nie tylko świadomym i twórczym członkiem wspólnoty społecznej, narodowej, kulturowej i globalnej, ale i do kształtowania zdolności ku aktywnej samorealizacji, trwałej tożsamości i odrębności”¹. Aby przygotować młodzież do zachodzących zmian w świecie, wprowadzono w polskiej szkole wiele innowacji, w tym, w 2002 roku, egzaminowanie zewnętrzne. „Wyniki sprawdzianu szóstoklasistów oraz egzaminu tworzą bogatą bazę porównywalnych danych opisujących ważny fragment polskiej oświaty”². Czy jednak spełniają swoją rolę? Corocznie publikowane przez Okręgowe Komisje Egzaminacyjne raporty sprawdzianów i egzaminów gimnazjalnych wskazują na terytorial-

---

¹ K. Przyszczyrkowski, *Edukacyjne kompetencje dorosłych*, w: red. K. Przyszczyrkowski, E. Solarczyk-Ambrozik, *Zmiana społeczna a kompetencje edukacyjne dorosłych*, Koszalin 1995, s. 77.

² J. Herczyński, M. Herbst, *Pierwsza odłona. Społeczne i terytorialne zróżnicowanie wyników sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych wiosną 2002 roku*, Warszawa 2002, s. 6.

ne zróżnicowanie wyników. Przyczyn tego można szukać nie tylko w uwarunkowaniach szkolnych czy indywidualnych ucznia, ale również społeczno-kulturowych i ekonomicznych. Nie jest pewne, czy i w jakim stopniu te uwarunkowania mieszkańców konkretnych społeczności, w tym rodziców i uczniów, mogą różnicować wyniki egzaminów gimnazjalnych. W tym świetle bardzo istotny jest postulat bardzo dokładnej i rzeczowej analizy wyników egzaminacyjnych uczniów, jak i czynników mogących różnicować owe wyniki.

Niniejsza monografia jest wynikiem przygotowania rozprawy doktorskiej dotyczącej określenia zależności między zróżnicowaniem wyników egzaminów gimnazjalnych a czynnikami społeczno-kulturowymi i ekonomicznymi.

Monografia składa się z sześciu rozdziałów. Pierwsze trzy konstruuje teoretyczną i metodyczną podstawę pracy, trzy ostatnie jej empiryczną część. Rozdział pierwszy *Nowa szkoła – nowa jakość. Reforma systemu oświaty w Polsce* poświęcony jest przeobrażeniom edukacyjnym w Polsce w okresie transformacji oraz zmianom systemu oświaty związanym z wprowadzeniem reform po 1989 roku, w tym egzaminów zewnętrznych.

W rozdziale drugim *Zmiana oświatowa w perspektywie zasobów ludzkich* zaprezentowane zostały treści dotyczące zasobów ludzkich i ich rodzajów. Wyjaśniono definicje odnoszące się do takich pojęć, jak: kapitał ludzki, społeczny, kulturowy i ekonomiczny. Podjęta też została tematyka związku powyższych kapitałów z edukacją.

Rozdział trzeci przedstawia koncepcję badawczą wraz z opisem zrealizowanego przebiegu i organizacji badań nad zróżnicowaniem wyników egzaminacyjnych uczniów gimnazjów Gminy Krzywiń w kontekście czynników społecznych, kulturowych i ekonomicznych.

Część empiryczna (rozdział piąty i szósty) prezentuje opracowania dotyczące wskazania zróżnicowania wyników egzaminów gimnazjalnych oraz istniejących zasobów poszczególnych kapitałów – społecznego, kulturowego i ekonomicznego – w środowisku lokalnym i rodzinach oraz ich związku z wynikami wyżej wspomnianych egzaminów.

W ostatniej części monografii podjęto próbę sformułowania wniosków i postulatów, jakie nasunęły się w wyniku analizy materiału badawczego. Mogą one stanowić ważne źródło informacji w obszarze poszerzonej i właściwej analizy wyników egzaminów zewnętrznych dla nauczycieli, dyrektorów szkół, organów prowadzących oraz władz oświatowych.